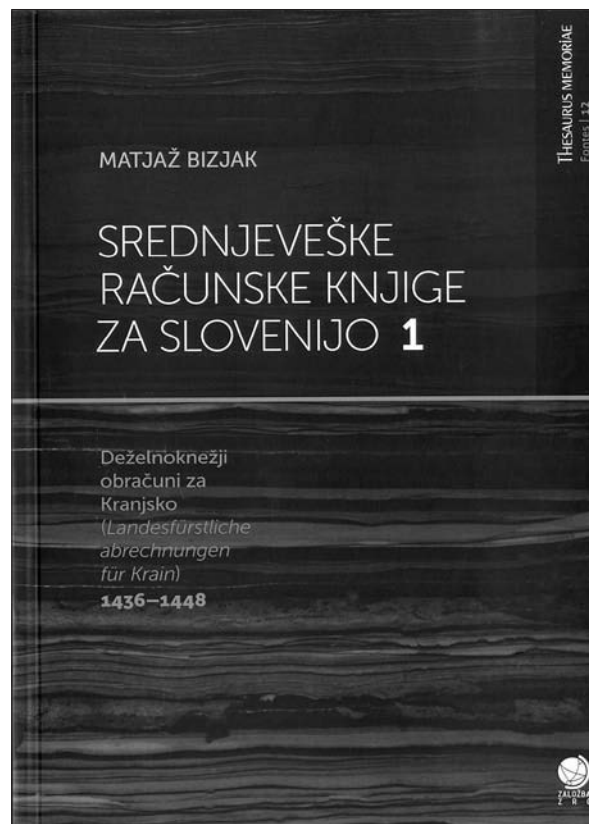

Matjaž Bizjak: Srednjeveške računske knjige za Slovenijo 1. Deželnoknežji obračuni za Kranjsko (Landesfürstliche Abrechnungen für Krain) 1436–1448 (Thesaurus memoriae, Fontes 12). Ljubljana: Založba ZRC, 2016, 180 strani.

V letu 2016 je izšla nova publikacija Matjaža Bizjaka, ki predstavlja pomembno in dobrodošlo novost na knjižnih policah raziskovalcev slovenske srednjeveške zgodovine. Gre za še eno v vrsti avtorjevih del, posvečenih objavljaju poznosrednjeveških virov, relevantnih zlasti za preučevanje gospodarske zgodovine današnjega osrednjega slovenskega prostora, ki ga je nekdaj pokrivala dežela Kranjska. Predmet tokratne objave sta bili knjigi obračunov kranjskih deželnoknežjih uradov iz let 1436–1439 in 1442–1448. Tovrstni viri so bili do sedaj v slovenskem zgodovinsko zagotovo deležni premalo pozornosti, k čemur je morda pripomoglo tudi prepričanje, da je iz njih mogoče razbrati le finančno poslovanje ter upravni in gospodarski ustroj poznosrednjeveških gospodstev. Obračuni sicer resda predstavljajo temeljni vir za gospodarsko zgodovino, vendar nam podrobnejši vpogled vanje razkriva, da se v njih skrivajo še številni dragoceni podatki. Matjaž Bizjak je v svojih dosedanjih publikacijah tako že večkrat opozoril na njihov velik pomen ter jih s pomočjo natančne tekstnokritične analize in bogatega znanstvenega aparata približal širšemu krogu raziskovalcev. Pravilno razumevanje teh virov zahteva namreč kar nekaj specifičnega znanja, zato so njihove objave dobrodošle zlasti za vse tiste, ki so na tem področju slabše strokovno podkovani.

Knjiga je smiselno in pregledno razdeljena v tri dele. V prvem, ki igra vlogo uvoda in je ključnega pomena za razumevanje drugega dela, kjer sledi edicija rokopisov obeh knjig obračunov, so zbrana poglavja, v katerih bralec pridobi vse potrebne temeljne informacije. Poleg preglednosti in sistematičnosti se delo odlikuje z bogatim izborom arhivskih in objavljenih virov ter literature, pri čemer je avtor uporabil tudi spletni portal Monasterium, kar kaže na sodoben pristop k raziskovanju in izkoriščanje možnosti, ki jih v zadnjih letih nudi digitalizacija težje dostopnega arhivskega gradiva. Seznamu virov in literature sledi podroben fizični opis obeh obravnavanih rokopisov, kjer so predstavljeni tudi izsledki uporabe novih metod pri kodikoloških raziskavah. V naslednjem poglavju je strnjeno orisan teritorialno-posesetni razvoj habsburške deželnoknežje posesti na Kranjskem in v Istri. Na tem mestu je opredeljen geografski okvir, v katerega sta vpeti objavljeni knjigi obračunov, predstavljena pa so tudi kranjska komorna gospodstva. Temu sledi prikaz sistema uprave posesti, v katerem lahko bralec поблиže spozna delovanje in ustroj poznosrednjeveške deželnoknežje finančne uprave od

najvišje do najnižje ravni. Skozi predstavitev političnega dogajanja v tridesetih in štiridesetih letih 15. stoletja so pojasnjeni čas in okoliščine nastanka obeh kranjskih knjig obračunov. V zadnjih uvodnih poglavjih so poleg vsebine in zgradbe rokopisov ter edicijskih načel predstavljene še mere in denar. Opis slednjih je za razumevanje vira velikega pomena, saj nudi dober pregled nad različnimi merami in valutnim sistemom, ki se omenjajo v obračunih.

Osrednji del publikacije predstavlja drugi sklop, v katerem sta objavljeni knjigi obračunov kranjskih deželnoknežjih uradov. Prva, označena kot rokopis A (1436–1439), je precej obsežnejša od druge, označene kot rokopis B (1442–1448). Poleg transkripcije in tekstnokritične analize je zagotovo največja vrednost knjige zelo bogat znanstveni aparat. V opombah so namreč identificirani in izčrpno predstavljeni kraji, osebe in celo dogodki, omenjeni v obračunih. Posebno pozornost pritegnejo zlasti tisti dogodki, ki so se zgodili v času habsburško-celjske fajde. Eden takšnih je bila bitka pri Mokronogu, ki jo opisuje *Celjska kronika*, s pomočjo knjige obračunov pa jo je mogoče zanesljivo datirati v leto 1437. V tretjem delu knjige se poleg imenskega kazala, ki omogoča lažje in hitrejšo iskanje posameznih oseb in krajev, nahajajo še stvarno kazalo, kjer lahko bralec najde prevode v besedilu težje razumljivih besed, in slikovne priloge.

Obračuni ne predstavljajo le temeljnega vira za gospodarsko zgodovino poznega srednjega veka, temveč je njihova izpovednost mnogo večja, saj je

mogoče iz njih razbrati pravo bogastvo različnih podatkov. Nudijo nam namreč prvovrsten vpogled v naloge in pristojnosti deželnega vicedoma, ki je igral vlogo vrhovnega deželnoknežjega finančnega uradnika v deželi, služijo pa tudi kot nepogrešljiv izvor informacij za preučevanje zgodovine uprave komornih gospodstev, uradov in gradov. Za časovno obdobje, ki ga pokrivata obravnavani knjigi obračunov, imamo zanesljive podatke o glavarjih, oskrbnikih, uradnikih in zakupnikih na kranjskih deželnoknežjih gospodstvih, uradih in deželskih sodiščih. Obenem služita kot dragocen vir za raziskovanje krajevnih zgodovine, zgodovine plemiških rodbin in njihovih genealogij ter za prozopografske študije. Glede na to, da časovno obsegata obdobje konca tridesetih in začetka štiridesetih let 15. stoletja, ko je divjala habsburško-celjska fajda, so dogodki in posledice teh bojev našli svoj odsev tudi v obravnavanih obračunih.

Nova publikacija, ki prinaša sodobno tekstnokritično edicijo deželnoknežjih obračunov za Kranjsko (1436–1448), se zagotovo uvršča med temeljna dela za preučevanje poznega srednjega veka. Raziskovalci tega obdobja smo z njo pridobili dragocen pripomoček, prihranjena pa nam bo tudi marsikatera pot v arhiv. V objavljenih obračunih se poleg razvoja habsburške deželnoknežje posesti na Kranjskem zrcali razgibano obdobje prvih let dolgoletne vladavine deželnega kneza, kralja in cesarja Friderika III. (1435–1493). Zaradi kopice raznovrstnih podatkov bo delo dobrodošlo pri raziskovanju gospodarske, posestne, upravne, politične, vojaške in demografske zgodovine. S tokratno objavo obračunov je avtor znova opozoril na velik pomen in izpovednost, ki ju imajo tovrstni viri za poznavanje poznosrednjeveške zgodovine. S pozornim branjem bo vsak raziskovalec v njih našel obilo koristnih in morda doslej tudi nepoznanih podatkov.

Jernej Kotar

Maja Lukanc in Rolanda Fugger Germadnik:
Ana Celjska: [celjska grofica na poljskem prestolu] = Anna Cylejska: [cylejska hrabianka na polskim tronie] (Starožitnosti: vodniki Pokrajinskega muzeja Celje, 8)
Celje : Pokrajinski muzej, 2016, 69 strani.

Pred desetimi leti je izpod peresa Rolande Fugger Germadnik nastala drobna knjižica z naslovom *K zvezdam in nazaj. Ob 550-letnici smrti poslednjega grofa Celjskega*, ki je bila prva edicija novonastale zbirke vodnikov Pokrajinskega muzeja Celje, poimenovala Starožitnosti. Do letos je izšlo še osem nadaljnjih edicij, ki so povsem upravičile poimenovanje

zbirke. Beseda »starožitnosti« po SSKJ namreč pomeni »predmet, stvar iz nekdanje materialne, družbene in duhovne kulture kakega ljudstva, naroda«, in vsebine te zbirke dejansko posegajo v vse to in še več. Knjižice na prijeten in vsem vrstam bralcev razumljiv način obravnavajo različne »predmete kulture«, povezane s Celjem in njegovo zgodovino od pamtiveka vse do današnjih dni. Bogato slikovno gradivo izvira iz zbirk Pokrajinskega muzeja Celje ter iz zbirk številnih knjižnic in muzejev doma in v tujini. Vsi avtorji dosedanjih besedil publikacij so sodelavci Pokrajinskega muzeja Celje. Za nekatere publikacije je tudi značilno, da so bile pripravljene hkrati s postavitvami razstav v zvezi z obravnavanimi temami.

Ulrik II., poslednji grof Celjski, je bil v letu 1456 ubit v Beogradu in 550-letnica njegove smrti v letu 2006 je bil dobrodošel povod za poljudni prikaz vzpona in padca te pomembne plemiške rodbine v slovenskem prostoru s simboličnim naslovom *K zvezdam in nazaj* v prvi knjižici zbirke.

Druga knjižica zbirke z naslovom *Stari grad Celje* Aleša Stoparja, ki je izšla v istem letu, se je lotila mogočnega arhitekturnega simbola nekdanje moči grofov Celjskih. V knjižici je nazorno prikazano vseh osem gradbenih faz gradu od druge polovice 12. stoletja, ko je bil kot utrdba zasnovan v romanskem slogu, preko 14. in 15. stoletja, ko je bil povečan in spremenjen v stanovanjsko gotsko rezidenco, pa vse do konca 16. stoletja, ko je bil obnovljen v renesančnem slogu, ter do propada v 18. stoletju.

Tretja publikacija v zbirki Starožitnosti iz leta 2009 je *Odsotnost smehljaja* Rolande Fugger Germa-

